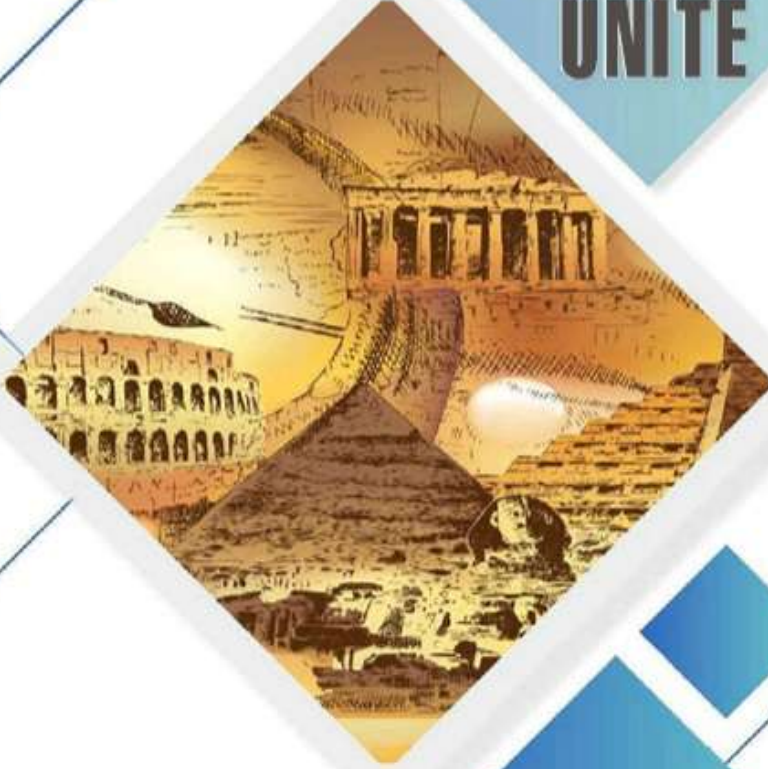

2. ÜNİTE

24

İNSANLIĞIN İLK DÖNEMLERİ

ÜNİTE KONULARI

- ✓ İNSANLIĞIN İLK İZLERİ
- ✓ YAZININ GELİŞİMİ
- ✓ İLK ÇAĞ'DA BAŞLICA MEDENİYET HAVZALARI (İLK ÇAĞ MEDENİYETLERİ)
- ✓ İNSAN VE GÖÇ (İLK ÇAĞ'DA GÖÇLER)
- ✓ KABİLEDEN DEVLETE (DEVLETLER DOĞUYOR)
- ✓ KANUNLAR DOĞUYOR (İLK ÇAĞ'DA HUKUK)

1. İnsanın İlk İzleri

• İnsanın tarihi, yazının olmadığı dönemler (Tarih Öncesi Devirler) ve yazının olduğu dönemler (Tarih Devirleri) olmak üzere iki temel kısma ayrılmıştır.

• Tarih Öncesi Dönemlerdeki gelişmeler arkeolojik çalışmalar sayesinde elde edilen araç gereçler vasıtasıyla aydınlatılmaktadır.

• İnsanlık, MÖ 2,5 milyon yıl öncesinde buzulların erimesiyle iklim şartlarının uygun olduğu bölgelere göç etmeye başlamıştır. Bu yüzden genellikle "**Bereketli Hilal**" olarak adlandırılan **Mezopotamya** coğrafyasında yaşamlarını sürdürmüşlerdir.

• Tarih Öncesi Dönemlerin ilk zamanlarında insanlar avcılık ve toplayıcılık yapmışlar, göçebe bir yaşam tarzını benimsemişlerdir.

• Bu dönemde insanlar, besin kaynakları bulabilmek için yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Bu yaşam biçimi uzun süre devam etmiş ve bu süreçte insanlar et, meyve ve bitkilerle beslenmeye devam etmiştir. Ayrıca iklimin meydana getirdiği yaşam biçimine bağlı olarak geniş alanlara yayılan insanlar, mağara ve kaya sığınakları içinde küçük gruplar halinde yaşamışlardır.

• Tarımsal faaliyetlerin başlaması ile insanlar, suyun çok olduğu bölgelerde yerleşik yaşama geçmeye başlamışlar ve köyler kurmuşlardır. Hayvanların da evcilleştirilmesiyle insanlığın yaşamında köklü değişiklikler meydana gelmiştir.

• Anadolu coğrafyası tarımsal faaliyetlerin başladığı ilk bölgelerden biridir. Şanlıurfa ve Diyarbakır çevreleri dünyanın ilk tahıl üretiminin yapıldığı bölgelerdir. Anadolu'da "**Emmer evcil buğday**"nın bulunması bu durumun göstergesidir.

• İnsanlar tarih öncesi dönemlerin ilk zamanlarında mağara ve kaya sığınaklarında yaşamlarını sürdürmüşlerdir. Bilhassa tarım devriminden sonra nüfus artışının da etkisiyle "**megaron**" tipi binalar inşa edilmiştir.

• Tarih öncesi dönemlerde **obsidyen** (volkanik cam), **mikrolit** (küçük taş aletler) gibi malzemeler kullanılmıştır.

• Tarımın başlamasıyla havan, dibek, orak, çanak, çömlek gibi araçlar da kullanılmaya başlanmıştır.

• Dünyada Tarih Öncesi Devirlere ait en önemli merkezler arasında İspanya'daki **Altamira** ve Fransa'daki **Lascaux** yer alır.

• Türkiye'de Tarih Öncesi Çağları aydınlatan en önemli merkezler arasında; Göbeklitepe (Şanlıurfa), Çatalhöyük (Konya), Çayönü (Diyarbakır), Cafer Höyük (Malatya), Alacahöyük (Çorum), Yarımburgaz Mağarası (İstanbul), Karain, Beldibi ve Belbaşı Mağaraları (Antalya), Beycesultan (Denizli), Kumtepe, Truva (Çanakkale), Alishar (Yozgat) antik bölgeleri yer alır.

Göbeklitepe (Şanlıurfa)

- ✓ Şanlıurfa'da Arkeolog **Klaus Schmidt** tarafından yürütülen kazılar sonucunda 1995 yılında ortaya çıkarılmıştır.
- ✓ Göbeklitepe, merkezde ikiz (T) şeklinde dikili taş ile onu çevreleyen taşlar ve duvardan oluşmaktadır. Her bir dikili taş en az 40-50 ton ağırlığında ve 4 ile 6 m uzunluğundadır.
- ✓ Günümüzden 12 bin yıl öncesine tarihlendirilmiş, **dünyanın en eski tapınaklarından biri** olarak kabul edilir.
- ✓ Bu tapınak alanının etrafındaki yerleşimlere bakıldığında; "insanlar tarımsal faaliyetler sonucu yerleşik hayata geçmiştir" yargısı tartışmaya açılmıştır.
- ✓ UNESCO Dünya Mirası listesinde yer almaktadır.

Çatalhöyük (Konya)

- ✓ Konya'nın Çumra ilçesi yakınlarında bulunan Çatalhöyük, günümüzden 9 bin yıl öncesine tarihlendirilmiş, **dünyanın ilk kent yerleşmelerinden biri** olarak kabul edilir.
- ✓ Arkeolog **J. Mellaart** tarafından ortaya çıkarılan kent oldukça iyi korunmuş yapılar topluluğundan meydana gelmektedir.
- ✓ Çatalhöyük'te ezme ve öğütme taşlarının bulunmuş olması insanların kendi ekmek ihtiyaçlarını karşıladıklarını göstermektedir. Ayrıca köpek ve sığır gibi hayvanları da evcilleştirmişlerdir.
- ✓ Birbirine bitişik evlerin yer aldığı Çatalhöyük'te, 8-10 bin kişilik kalabalık bir nüfus yaşamış ve insanlar eşit bir toplumsal yapı içerisinde yaşamlarını sürdürmüşlerdir.
- ✓ UNESCO Dünya Mirası listesinde yer almaktadır.

Çayönü (Diyarbakır)

- ✓ Çayönü, Diyarbakır'ın Ergani ilçesi sınırlarında yer alır ve **dünyanın en eski köy yerleşim yerlerinden biri** olarak kabul edilir.
- ✓ 8.000 m2 alana yayılan bölgedeki kazılar, 1964 yılında **Robert J. Braidwood** ve **Halet Çambel** başkanlığında bir ekiple başlatılmış ve farklı ekiplerle 1991 yılına kadar sürdürülmüştür.
- ✓ İnsanın tarım yapmaya başladığı ilk bölgelerden biri olan Çayönü'nde ilk tahıl (buğday) üretiminin yapıldığı tespit edilmiştir.

• Tarih öncesi dönemlerde ayrıca sözlü kültür geleneği de ortaya çıkmıştır. Efsaneler, mitler, masallar, hikâyeler vb. vasıtalarla günümüze ulaşan bu sözlü kültürler; **Yaratılış, Tufan, Göç** destanları gibi isimlerle çeşitli toplumlarda yer etmiştir.

• İnsanlık tarihinde yazının icadından önceki devirler Tarih Öncesi Çağlar olarak adlandırılmıştır. Bu çağlar insanlık tarihinin en uzun ve en az bilinen dönemleridir.

• Yazı olmadığı için dönemi aydınlatacak yeterli bilgilere ulaşılamamış ancak arkeolojinin katkılarıyla bazı veriler elde edilebilmiştir.

• Tarih öncesi çağlar, her yerde aynı anda aynı şartlar altında yaşanmamıştır. Bu dönemin çağlara ayrılmasında insanlığın kullandığı malzemeler dikkate alınmıştır.

• Eski Taş Devri'nde ateşin kullanılması, Yeni Taş Devri'nde tarımsal faaliyetler, bu dönemin en önemli olaylarıdır.

TARİH ÖNCESİ ÇAĞLAR			
TAŞ ÇAĞI		MADEN ÇAĞI	
Eski Taş (Paleolitik) Çağı Anadolu (MÖ 2.500.000 milyon-MÖ XVI. binyıl) Mezopotamya (MÖ 1.100.000-MÖ XVII. binyıl) Mısır (MÖ 8.000-7.500)		Bakır (Kalkolitik) Çağı Anadolu (MÖ 5.800-3.400) Mezopotamya (MÖ 5.500-3.100) Mısır (MÖ 4.000-3.000)	
Orta Taş (Mezolitik) Çağı Anadolu (MÖ XVI. binyıl-MÖ IX. binyıl) Mezopotamya (MÖ XII. binyıl-MÖ X. binyıl) Mısır (MÖ 7.500-5.000)		Tunç Çağı Anadolu (MÖ 3.400-1.200) Mezopotamya (MÖ 3.200-1.000) Mısır (MÖ 3.000-1.070)	
Yeni Taş (Neolitik) Çağı Anadolu (MÖ 8.500-5.800) Mezopotamya (MÖ 10.000-5.200) Mısır (MÖ 5.000-3.500)		Demir Çağı Anadolu (MÖ XIII. Yüzyıl-MÖ 330) Mezopotamya (MÖ 1.000-MÖ 330) Mısır (MÖ 1.070-330)	
TARİHİ ÇAĞLAR			
İLK ÇAĞ MÖ 3200 (Yazının İcadı)-MS 375 (Kavimler Göçü)	ORTA ÇAĞ 375 (Kavimler Göçü)-1453 (İstanbul'un Fethi)	YENİ ÇAĞ 1453 (İstanbul'un Fethi)-1789 (Fransız İhtilali)	YAKIN ÇAĞ 1789 (Fransız İhtilali)-...

2. Yazının Gelişimi

• **Sümerler** tarafından MÖ 3200 dolaylarında yazının icat edilmesiyle tarihî çağlar başlamıştır.

• İlk zamanlarda **piktografik** yazı (anlatılmak istenenlerin sembollerle ifade edilmesi) yöntemi kullanılmıştır. Yazının icadı ile birlikte insanlığa ait kültürel ve bilimsel unsurların gelecek kuşaklara aktarımı kolaylaşmıştır.

• Sümerler yazıyı bulmalarının yanı sıra "**tablet evi**" adı verilen okullar da açarak yazının öğrenilmesini ve yayılmasını sağlamıştır.

• Sümerlerden sonra diğer Mezopotamya uygarlıkları da çivi yazısını kullanmaya başlamıştır.

• Mısırlılar **papirüs** üzerinde **hiyeroglif** yazısını (resim yazısı) kullanmışlar, bu yazı Fenikelilere ilham olmuş ve onlar da **alfabeyi** bulmuşlardır.

• Bergama uygarlığında ise **parşömen** kâğıdı kullanarak yazılı kültürün gelişmesine katkı sağlamıştır.

• İnsanlığın çeşitli ihtiyaçları bilimsel gelişmelere de zemin hazırlamış tıp, matematik, astronomi, fizik, kimya, tarih, coğrafya gibi bilim dallarında zamanla önemli gelişmeler yaşanmıştır.

• Coğrafya alanında **Strabon**, fizik, matematik gibi alanlarda **Archimedes** bu dönemde önemli çalışmalar yapmışlardır.

3. İlk Çağ'da Başlıca Medeniyet Havzaları (İlk Çağ Medeniyetleri)

• İlk Çağlardaki medeniyetler daha çok Orta Doğu, Anadolu, batı ve güney Asya ile Avrupa taraflarında kurulmuştur.

MEZOPOTAMYA MEDENİYETLERİ
Mezopotamya, Yunancada "iki nehir ortasındaki ülke" anlamına gelir. Bu bölge, Doğu Anadolu'dan doğup Basra Körfezi'nde denize dökülen Dicle ve Fırat Nehirlerinin çevresinde kalan toprakları içine alır.
Sümerler
Çivi yazısını bulmuşlar, tekerleği icat etmişler, ay yılı esasına göre ilk takvimi yapmışlar, " ziggurat "lar inşa etmişler, ilk yazılı kanunları (Ur-kagina Kanunları) oluşturmuşlardır.
Babiller
Kralı Hammurabi kendi adıyla anılan kanunlar yapmış, Babil Kulesi ve Babil'in Asma Bahçeleri gibi eserler inşa etmişlerdir.
Asurlular
Daha çok ticaretle ilgilenmişler ve yazının Anadolu'ya taşınmasını sağlamışlardır.

ANADOLU MEDENİYETLERİ
Hititler
Kral dışında pankuş medisi ve tavananna adı verilen kraliçe devlet yönetiminde etkili olmuştur. Anal adı verilen yıllıklar oluşturmuşlardır.
Lidyalılar
İnsanlık tarihinde ilk kez parayı icat etmişlerdir.
Frigler
Tarımsal faaliyetlerde ön plana çıkmışlar, tapates adı verilen halılar kullanmışlardır.
Urartular
Taş ve maden işçiliğinde gelişmişler, su kanalları, su bentleri ve mezar odaları inşa etmişlerdir.

İran Medeniyeti

İran'ın bilinen en eski medeniyeti olan **Medlerin**, MÖ 550 yılında yıkılmasından sonra bölgeye **Persler** hâkim olmuştur. Persler İran'da güçlü bir imparatorluk kurmuşlar ve ülkeyi "satraplık"lara ayırarak merkezi otoriteyi güçlü tutmuşlardır. **Kral Yolu**'nu inşa etmişlerdir.

Çin Medeniyeti

Bağıt, pusula, kâğıt ve matbaayı icat ederek insanlığın gelişimine önemli katkılarda bulunmuşlardır. Masaj ve akupunktur tekniğini tedavi amaçlı kullanmışlardır.

Hint Medeniyeti

İlk kez "**sıfır**"ı kullanmışlar ve aritmetiğin gelişimine katkı sağlamışlardır. Müzikte bilinen en eski notalama yöntemini kullanmışlardır.

Yunan Medeniyeti

Demokrasi, felsefe başta olmak üzere birçok alanda önemli gelişmeler kaydetmişler, **Aristoteles, Thales, Pythagoras** gibi önemli filozoflar yetiştirmişlerdir. Aristoteles botanik ve zooloji bilimlerinin temelini atmıştır.

Mısır Medeniyeti

Tarım, piramit ve mummyacılık faaliyetleri ile matematik, astronomi, mimari, tıp gibi alanlarda büyük gelişme göstermişlerdir. **Güneş yılı** esaslı takvimi icat etmişlerdir. **Hiyeroglif** adıyla bilinen kendilerine özgü bir yazı geliştirmişlerdir.

Doğu Akdeniz Medeniyeti

Fenikeliler deniz aşırı ülkelerde koloncilik faaliyetleri yapan ilk uygarlıklardan biridir. Fenikeliler, **alfabeyi** icat etmişlerdir. **İbraniler** ise ilk tek tanrılı inanç olan **Museviliği** (Yahudilik) benimsemişlerdir.

4. İnsan ve Göç (İlk Çağ'da Göçler)

• İnsanlar tarımsal faaliyetlere başladıktan sonra genellikle yerleşik yaşama geçmişler ancak kimileri de göçebe bir hayat tarzını sürdürmeye devam etmişlerdir. Bunun yanı sıra insanlar, İlk Çağ'da kitlesel göç hareketlerinde bulunarak farklı coğrafyalara yerleşmişlerdir.

İlk Çağ'da Önemli Göç Hareketleri

Amuru (Babil) Göçleri	Akad Göçleri	Hurri Göçleri	Frig Göçleri
Ege Göçleri	Yahudi Göçleri	İç Asya Göçleri	Hristiyan Göçleri

• Bu dönemde insanların çeşitli coğrafyalara göç etmelerindeki en önemli sebeplerden biri de farklı inançlara sahip olmalarıdır. Özellikle Filistin bölgesinden sürgün edilen **Yahudiler** ve Roma baskısına maruz kalan **Hristiyanlar** bu durumun örnekleri arasındadır.

• İlk Çağ'da insanların yer değiştirmesinde ve etkileşime girmesinde etkili olan unsurlardan biri de ticarettir. Bilhassa **Asurlular, Fenikeliler, Lidyalılar ve Soğdılar** ticaretle daha çok ilgilendikleri için tüccar kavimleri olarak adlandırılmışlardır.

İLK ÇAĞ'IN TÜCCAR TOPLULUKLARI**Asurlular (MÖ 2100-MÖ 625)**

Yaşadıkları coğrafyanın tarıma elverişli olmamasından dolayı Asur Ticaret Kolonileri Çağ'ında Anadolu ile ticarete önem vermiş ve **koloncilik** (daha çok ticareti geliştirmek amacıyla bir ülkenin kendi sınırları dışında oluşturduğu merkezler) faaliyetlerinde bulunmuşlardır. Kayseri Kültepe'yi (Kanış) kendilerine merkez seçmişler ve karum adı verilen büyük pazarlar kurmuşlar, **Anadolu'ya yazıyı** getirmişlerdir.

Fenikeliler (MÖ 1000-MÖ 520)

Bulundukları coğrafyanın tarım ve hayvancılığa çok fazla elverişli olmamasının da etkisiyle ticarete yönelmişler, deniz ticaretini başlatan ve uzak ülkelerde koloniler kuran ilk uygarlıklardan biri olmuşlardır.

Lidyalılar (MÖ 687- MÖ 546)

"Para"yı (sikke) icat ederek dünya tarihinde önemli bir yer edinmişler, altın madenleri ve kuyumculuk sanatıyla ön plana çıkmışlardır.

Soğdılar

Bağımsız prenslikler şeklinde bir siyasi örgütlenme kurmuşlar, Kök Türk Devleti zamanında Semerkant şehrini kültür ve ticaret merkezi hâline getirmişlerdir.

5. Kabileden Devlete (Devletler Doğuyor)

• Tarımsal faaliyetlerin ortaya çıkması ile insanlar suyun çok olduğu bölgelere yerleşmeye ve toplu hâlde yaşamaya başlamışlardır. Bu durum bir süre sonra **kabilelerin** kurulmasına yol açtı.

• Kabileler daha sonra şehir devletleri şeklinde örgütlendiler. Urartu, Hitit, Frig, Lidya, Sümer, Babil, Akad gibi medeniyetler de devlet kurmalarına rağmen **kabile konfederasyonları** (genellikle dış işleri ve savunma alanlarında ortak politika izleyen diğer alanlarda serbest hareket eden devletler topluluğu) anlayışını devam ettirdiler.

• Bu şehir devletleri kimi zaman büyüyerek krallık ve imparatorlukları (çok uluslu devlet) oluşturmaya başladılar.

Şehir Devletleri		
Sümer	Mısır	Yunan (Dor) ve İyonya
Site	Nom	Polis

• İlk Çağ devletlerinde genel anlamda tek kişinin söz hakkına sahip olduğu **monarşi** anlayışı vardır.

• Hükümdarlar ülkeyi yönetme hakkının tanrı tarafından kendisine verildiğini savunarak "meşruiyet"lerini (gücünü haklı bir zemine oturtmak) ilahi bir güce bağlamışlardır.

• **Hittit** kralları güçlerini tanrıdan aldıklarını ifade ederken, Urartularda krallar tanrı "**Haldi**"nin isteğiyle ülkeyi yönettiklerini iddia etmişlerdir.

• **Girit** ve **İyon** gibi medeniyetlerde din konusunda söz söyleme hakkına sahip kral ve soylu sınıf, yönetime hâkim olmuştur. Yönetimin din konusunda kararlar alması teokratik yönetim anlayışının varlığını göstermektedir.

• **Sümer** şehir devletlerinin başında bulunan "**ensi**"ler, rahip-kral özelliği gösterirler, en yüksek rahip, yargıç ve komutan yetkileri ile devletlerini yönetirdi.

• **Mısır**'da hükümdarlar **firavun** unvanını alarak kendilerini tanrı-kral ilan etmişler ve meşruiyetlerini artırmışlardır.

• **Babil** Kralı Hammurabi ise gücünü hukuka ve orduya bağlayarak hüküm sürmüştür.

• **Eski Yunan**'da yöneticiler de güçlerinin tanrısallığına vurgu yapmışlardır. Makedonya Kralı **Büyük İskender**, gücünü tanrıdan aldığına vurgu yapmış, düzenlediği sefer ile Doğu ve Batı medeniyetini kaynaştırarak **Helenizm** kültürünün temellerini atmıştır.

• Dünyanın en büyük imparatorluklarından biri olan **Roma**'da krallık, cumhuriyet ve imparatorluk dönemleri yaşanmıştır. Asilerden oluşan ve **senato** adını alan bir meclis Roma İmparatorluğu'nun yönetiminde etkili olmuştur.

• **Asur, Babil, Sümer** gibi medeniyetlerde zaman zaman mensup olunan soy (sülale) meşruiyetin temel dayanaklarından biri olmuş ve belli bir soya ait olanlar ülke yönetimini üstlenmişlerdir.

• İlk Çağ'da oluşturulan siyasi organizasyonlar toplumların yaşadıkları coğrafyaya göre şekillenmiştir.

• Mezopotamya'da genelde şehir devletleri şeklinde bir örgütlenme ortaya çıkmış ancak Sümer, Babil gibi uygarlıklar güçlü krallıklar da kurmuşlardır.

• Yunanistan'ın dağınık bir bölge olması merkezî bir siyasi yapının kurulmasını engellemiş ve bölgede **polis** adı verilen şehir devletleri kurulmuştur. Polislerde demokratik bir anlayış uygulanmış fakat zaman zaman da "**şiran**" adı verilen despot liderler yönetimi ele geçirmiştir.

• Persler ise güçlü bir imparatorluk kurmuşlar merkezî otoriteyi sağlamak için ülkeyi **satraplıklara** bölmüşler ve **posta teşkilatı** kurmuşlardır.

• İskender ve Roma uygarlıkları da Perslere benzer bir siyasi yapı oluşturmuşlardır.

• İlk Çağ'da toplumların yaşadıkları coğrafya, yaşam tarzı ve askeri yapı üzerinde etkili olmuştur.

• Mezopotamya uygarlıkları daha çok tarımsal faaliyetlerle ilgilenmişlerdir.

• Anadolu'da kurulan uygarlıklardan Lidyalılar ticari alanda gelişme gösterirken iç bölgelerde yaşayan Frigler tarım ve hayvancılıkta uğraşmışlardır.

• Eski Yunan uygarlığında ise tahıl üretimi yeterli düzeyde olmadığı için insanlar, koloncilik yaparak ihtiyaçlarını gidermeye çalışmışlardır.

• Çok geniş topraklarda hâkimiyet kuran Roma uygarlığı tarımsal faaliyetler yanında kıyı bölgelerinde koloniler kurmuşlardır.

• Mısır uygarlığında Nil Nehri kenarında tarımsal faaliyetler yapılmıştır.

6. Kanunlar Doğuyor (İlk Çağ'da Hukuk)

• İlk Çağ'dan itibaren büyük kalabalıklar hâlinde bir arada yaşayan insanlar toplumsal düzeni sağlamak için kurallar koyma ihtiyacı hissetmişler bu durum da "hukuk"un oluşmasına zemin hazırlamıştır.

İlk Çağ'da Hukukun Kaynağı

Akıl + Gelenekler + Din = Hukuk

İlk zamanlarda uygarlıklar **sözlü hukuk** kurallarını uygularken yazının icadıyla **yazılı hukuk** kuralları da gelişmiştir.

• Orta Asya Türklerinde olduğu gibi yazının bilinmesinden sonra da bazı toplumlar "**öbre**" adı verilen sözlü hukuk kurallarını uygulamaya devam etmişlerdir.

• Yazılı hukuk kurallarının ilk örneklerini "**Urakina Kanunları**" adı altında Sümerler vermiş, Babiller de **Hammurabi Kanunlarını** yazmışlardır.

• Urakina Kanunları toplumsal hayatı düzenlemeye çalışan kanunlardır. Hammurabi Kanunları da kısaca kısas esasına göre düzenlenen ve ağır cezaların yer aldığı kanun olmuştur.

• **Hittitler**, Sümer kanunlarını örnek alarak kendi hukuk sistemini oluşturmuşlar ve belli suçlara karşı daha hafif cezaların verilmesi gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca evlenme, boşanma gibi hususlarla ilgili de düzenlemeler yaparak "**medenî kanun**"un ilk örneklerini vermişlerdir.

• İlk tek tanrılı semavi inanca sahip **İbraniler** de ilahi kökenli hukuk kurallarını oluşturmuşlardır. "**On Emir**" veya "**Ahd-i Atik**" (Eski Ahit) olarak adlandırılan bu kanunlar **Hızır** ve **Musa**'ya tanrı tarafından gönderildiğine inanılan emirlerdir.